УДК 351.72.072.6:336.13](477)(045)
DOI https://doi.org/10.32782/ln.2023.21.08

Іванський А.Й.
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
професор кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ І МОНІТОРИНГ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ПУБЛІЧНИХ КОШТІВ ЗА ФІНАНСОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. У сучасних умовах зростання впливу глобалізації та інтеграції українського фінансового ринку у міжнародний фінансовий простір, а також впровадження інновацій у фінансову сферу держави, контроль і моніторинг за використанням публічних коштів є одним із центральних і актуальних питань, що потребує негайного вирішення, оскільки якість інформаційного і законодавчого забезпечення системи державного фінансового контролю залежить ефективної реалізації державними органами завдань щодо здійснення фінансового контролю за законністю та ефективністю управління і використання публічних ресурсів, включаючи виявлення, усунення та запобігання порушенням при управлінні та використанні публічних ресурсів, забезпечення фінансової безпеки країни та фінансово-бюджетної дисципліни. У зв'язку з цим, достовірний та об'єктивний фінансовий контроль і моніторинг за використанням публічних коштів забезпечує належний рівень економічної та фінансової, а відтак – і національної безпеки в державі, оскільки забезпечення розвитку системи фінансового моніторингу в сучасних умовах є важливим та нагальним завданням. Тому тема роботи є достатньо актуальною в умовах сьогодення, що і змусило автора розпочати це науково-правове дослідження.

Окремі аспекти правового забезпечення системи фінансового контролю за використанням публічних коштів і їх моніторингу досліджували такі фахівці, як О.Ф. Андрійко, В.Т. Білоус, О.М. Бандурка, С.А. Буткевич, С.В. Васильчак, Л.К. Воронова, В.А. Журавель, А.Т. Ковальчук, Н.Р. Нижник, В.А. Некрасов, О.П. Орлюк, Л.А. Савченко, С.В. Сімов'ян, С.Г. Стеценко, О.Є. Користін, Н.Я. Якимчук.

Разом з тим, комплексного фінансово-правового дослідження порушення вимог законодавства про фінансовий контроль і моніторинг досі не було проведено. Його здійснення є неможливим без урахування фундаментальних положень фінансового права та загальної теорії права, які знайшли відображення в роботах таких учених, як: П.А. Воробей, В.К. Грищук, Г.А. Злобін, О.М. Костенко, О.М. Литвак, В.П. Малков, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, Б.С. Нікіфоров, М.І. Панов, А.А. Піонтковський, О.Ф. Скакун, В.Я. Тацій, Є.В. Фесенко, П.Л. Фріс, М.І. Хавранюк, О.Ф. Шишов. Актуальність теми полягає в тому, що у стратегічних документах і наукових публікаціях відсутні відомості, на які державні органи повинен бути покладений контроль за виконанням ЗУ «Про відкритість використання публічних коштів».

Метою даної публікації є практичний аналіз ситуації в Україні щодо використання публічних коштів, включаючи фінансовий контроль за їх використанням, а також їх моніторинг.

Методологічною основою даного дослідження є загальнонаукові та спеціально-правові методи, а саме: логічно-правовий метод,

метод аналізу і синтезу, метод дедукції та індукції, метод системно-структурного аналізу, догматичний метод правового пізнання, а також порівняльно-правовий метод. Ці методи дозволили здійснити всебічний, повний і об'єктивний аналіз дослідження цієї проблематики на теоретико-правовому рівні.

Виклад основного матеріалу. На даний період часу для України актуальним є питання розвитку щодо дієвої і цілісної системи фінансового контролю і моніторингу, оскільки його вдосконалення сприятиме подальшому соціально-економічному розвитку країни, ефективному реформуванню фінансової і бюджетної систем, що призведе до підвищення рівня національної безпеки України. Так, на думку А. Хмельнюк, пропонує теоретично переосмислити процеси формування в Україні системи фінансового контролю моніторингу, що націлені на узагальнення сутності такої системи, включаючи обґрунтування взаємозв'язків між усіма її елементами для практичної реалізації у сфері контрольної діяльності [1, с. 293].

У зв'язку з цим, у процесі дослідження правового інституту «фінансового моніторингу» автор даної наукової статті розкриває плюралізм поглядів щодо визначення даної правової категорії. Так, А. Клименко у своїй дисертації пропонує визначити фінансовий моніторинг як особливу форму фінансового контролю, що здійснюють державні органи у сфері фінансового контролю, та суб'єкти фінансового моніторингу. Цей моніторинг спрямований на виявлення операцій, пов'язаних із легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом. У свою чергу А. Хмельнюк зазначає, що сутність фінансового моніторингу полягає у безперервному відстеженню фінансової діяльності, що здійснюється у комплексі науково-технічних, технологічних, організаційних та інших засобів, що сприяють здійсненню систематичного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання [1, с. 293–294].

Надалі слід зауважити про необхідно дослідження законодавства про врегулювання діяльності органів, які б здійснювали відповідні повноваження у сфері контролю за використанням публічних коштів. Саме тому задля реалізації повноважень з контролю за дотриманням бюджетного законодавства згідно зі ст. 113 Бюджетного кодексу України в органів державного фінансового контролю виникла потреба в доступі до інформації, зокрема публічної. Відтак, постала потреба унормування права органу державного фінансового контролю забезпечувати їх функціонування, під час якого отримувати, обробляти, накопичувати та користуватися інформацією з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних органів державної влади, публічних коштів, діяльності суб'єктів господарювання державного і комунального сектору економіки та забезпечувати їх захист, прозорість публічних фінансів є одним із найважливіших інструментів не тільки запобігання неефективності використання публічних коштів, а й зменшення корупції [2]. Відтак, пропонуємо розглядати можливість залучення до контролю за такою прозорістю як органи державного фінансового контролю, так і антикорупційні органи. Так, Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні було прийнято ще у 1993 році, а з тих пір цей Закон 28 разів зазнавав змін. Наймасштабніша спроба осучаснити цей Закон відбулася у 2012 році, а у 2015 році були додані певні об'єкти контролю. Однак Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» є достатньо застарілим та потребує викладення у новій редакції із урахуванням європейських стандартів [3].

Так, прийняття проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення інструментів системи державного фінансового контролю» від 19.11.2021 р. № 6330 є необхідним кроком для гармонізації внутрішнього українського законодавства до стандартів Європейського Союзу. У зв'язку з цим,

проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення інструментів системи державного фінансового контролю» від 19.11.2021 р. № 6330 пропонує у ст. 10 розширити права державних органів у сфері контролю, а саме: 1) посилити відповідальність посадових осіб щодо об'єктів контролю за порушення законодавства з фінансових питань відповідно до змісту правопорушення, невиконання законних вимог та перешкоджання законній діяльності органу державного фінансового контролю, зокрема ненадання інформації або надання недостовірної (неповної) інформації на запит органів державного фінансового контролю тощо; 2) накладати на керівників та службових (посадових) осіб підконтрольних установ, інших підприємств, установ та організацій адміністративні стягнення у випадках, передбачених законодавчими актами; 3) створювати інтегровані автоматизовані системи підтримки прийняття рішень органу державного фінансового контролю, забезпечувати їх функціонування, під час якого отримувати, обробляти, накопичувати та користуватися інформацією з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, зокрема щодо управління та використання публічних коштів, діяльності суб'єктів господарювання державного та комунального сектору економіки, і забезпечувати їх захист; 4) під час державного фінансового контролю перевіряти документи, що посвідчують особу, а також документи, що підтверджують посаду осіб, які фактично здійснюють розрахункові операції об'єкта, що контролюється [4].

Зауважимо, що на сьогодні державний фінансовий контроль проводиться у таких сферах, як: виконання функцій з управління об'єктами державної власності; цільовим та ефективним використанням коштів державного і місцевого бюджетів; цільове використанням і своєчасне повернення кредитів (позик), одержаних під державні (місцеві) гарантії; достовірність визначення потреби у бюджетних коштах при складанні планових бюджетних показників; відповідність взятих бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі; ведення бухгалтерського обліку, а також складанням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі), кошторисів та інших документів, що застосовуються у процесі виконання бюджету; стан внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядженні бюджетних коштів; усунення внутрішніх недоліків та порушень. Крім того, у 2022 році було розширено коло об'єктів контролю за рахунок суб'єктів господарювання, у статутному капіталі яких 50 і більше відсотків акцій належать суб'єктам господарювання державного сектора економіки. Тому орган державного фінансового контролю відповідно до наданих йому повноважень забезпечує здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового і результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів суб'єктів господарювання державного сектору економіки. Таким чином, результати заходів державного фінансового контролю, такі як ревізії, державні фінансові аудити, перевірки закупівель, за останні п'ять років дозволяють констатувати наявність порушень вимог законодавства під час провадження фінансово-господарської діяльності суб'єктами господарювання, факти прийняття керівниками суб'єктів господарювання неефективних управлінських рішень, зокрема рішень щодо облікової політики, які мають негативні фінансові наслідки не лише для підприємства, а й для держави, що не отримує належні їй надходження у вигляді дивідендів та частини чистого прибутку.

Значне місце в системі органів державного фінансового контролю займає Державна аудиторська служба України. Так, Державна аудиториська служба, як контролюючий державний орган, має такі повноваження: 1) реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю; 2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері державного фінансового контролю; 3) здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, регулятивного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів; 4) надання у передбачених законом адміністративних послуг [5, с. 91]

Проте, як зазначалося Кабінетом Міністрів України, Держаудитслужба досі не в змозі охопити заходами державного фінансового контролю навіть коло суб'єктів з найбільшими ризиками. Тому коло повноважень Держаудитслужби має бути розширено за рахунок повноважень із попереднього (превентивного) контролю. Крім цього, незважаючи на ці недоліки, ще у 2021 році Держаудитслужбою було проведено понад 1528 перевірок закупівель, під час яких перевірено майже 1,5 тисячі підприємств, установ і організацій. Так, у результаті проведеної органами Держаудитслужби роботи відшкодовано фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів на загальну суму майже 77,5 млрд грн, з них понад 75,3 млрд грн – за порушеннями, що виявлені у попередніх звітних періодах. Саме тому, з метою вжиття відповідних заходів до порушників фінансової дисципліни, органами Держаудитслужби до правоохоронних органів у звітному періоді було передано 921 матеріалів ревізій та перевірок, правоохоронними органами у січні-грудні 2021 року за матеріалами проведених заходів розпочато 401 досудове розслідування та 111 досудових розслідувань – за результатами участі у перевірках правоохоронних органів [6].

Таким чином, результати заходів державного фінансового контролю, такі як ревізії, державні фінансові аудити, перевірки закупівель, за останні п'ять років дозволяють констатувати наявність порушень вимог законодавства під час провадження фінансово-господарської діяльності суб'єктами господарювання, факти прийняття керівниками суб'єктів господарювання неефективних управлінських рішень, зокрема рішень щодо облікової політики, які мають негативні фінансові наслідки не лише для підприємства, а й для держави, що не отримує належні їй надходження у вигляді дивідендів та частини чистого прибутку.

Крім того, зауважимо, що Рахункова палата України здійснює незалежний контроль від імені Верховної Ради України, діяльність якої спрямована на забезпечення ефективного використання публічних коштів шляхом фінансового аудиту, експертизи, аналізу та інших контрольних заходів [5, с. 214]. Так, у 2015 році було схвалено і затверджено нову редакцію Закону України «Про Рахункову палату». Тим не менш, до цього Закону вже було внесено 16 змін. Однак, незважаючи на значне посилення інституційної спроможності Рахункової палати, Кабінет Міністрів України, як зазначалося вище, вважає за необхідне частково переглянути її повноваження, а також норми, що стосуються відкритості для суспільства. Крім того, у 2021 році Рахунковою палатою здійснено 63 заходи державного зовнішнього фінансового контролю, за підсумками яких було затверджено такі висновки: 4 висновки щодо виконання Державного бюджету України та 1 експертиза проєкту Закону України «Про Державний бюджет», 44 аудити ефективності, 4 фінансові аудити. Отже, треба зазначити, що, на думку автора даної наукової статті, у Законі України «Про Рахункову палату» доцільно в окремій статті визначити систему прав, обов'язків та відповідальності посадових осіб Рахункової палати

щодо оприлюднення результатів контрольних заходів [8, с. 113].

Далі зазначимо, що ще однією новелою на законодавчому рівні було і те, що у березні 2015 року Уряд офіційно створив Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), а у квітні 2016 року розпочався набір його персоналу. НАЗК офіційно розпочало свою діяльність у серпні 2016 року після відбору та призначення мінімальної кількості членів НАЗК і працівників апарату, виділення приміщення і прийняття підзаконних актів. Так, зауважимо, що метою створення НАЗК була організація роботи із запобігання вчиненню корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень шляхом виявлення й усунення чинників, що дають змогу вчиняти корупційні правопорушення, проведення контролю за дотриманням антикорупційних правил політичними партіями, чиновниками та політиками, роботи з викривачами корупції. Таким чином, НАЗК в Україні створено як багатоцільову установу з метою реалізації комплексного підходу та зосередження в межах однієї установи всіх основних функцій щодо попередження і боротьби з корупцією. Така модель багатоцільового агентства з питань боротьби з корупцією забезпечує реалізацію багатьох функцій: розробка політики, аналітична діяльність, технічна допомога, взаємодія з громадянським суспільством, здійснення відкритого доступу до публічної інформації і її моніторинг [7, с. 303].

Саме тому у 2021 році НАЗК було перевірено 1076 декларацій, у яких було виявлено недостовірні відомості на 1,2 млрд грн У кожній третій декларації було виявлено порушення, що тягнуть за собою адміністративну або кримінальну відповідальність. За результатами перевірки декларацій підготовлено 12 матеріалів про ознаки необґрунтованості активів та незаконного збагачення на суму 84,8 млрд грн [6]. Таким чином, НАЗК вже взаємодіє із розпорядниками бюджетних коштів, перевіряє в окремих випадках використання бюджетних коштів, має великий досвід у складанні протоколів та супроводженні їх розгляду у суді. Досвід у перевірці наявності та контролю декларацій суб'єктів декларування може стати в нагоді у разі покладення обов'язків щодо контролю за оприлюдненням інформації про використання публічних коштів. Крім того зауважимо, що, не будучи суб'єктом міжнародного співробітництва, НАЗК має повноваження, спрямовані на співпрацю та обмін інформацією із компетентними органами іноземних держав і міжнародними організаціями. У межах своєї компетенції НАЗК може укладати меморандуми та протоколи про співпрацю з іноземними антикорупційними органами та міжнародними організаціями. Наприклад, 07.06.2016 року було підписано Протокол про порозуміння та співпрацю між НАЗК та Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES), 18.10.2016 року Протокол про наміри між НАЗК і Центром зі зниженням ризиків корупції в оборонному секторі (CIDS) [7, с. 313].

Таким чином, враховуючи, що здійснення контролю за оприлюднення інформації не потребує глибоких специфічних знань і беручи до уваги завдання перелічених органів, необхідно констатувати, що контроль за реалізацією Закону України «Про відкритість використання публічних коштів» може бути покладений на будь-який із трьох органів – Держаудитслужбу, Рахункову палату або НАЗК. Тому при визначенні відповідального органу, на думку автора наукової статті, необхідно виходити, насамперед, із кадрового та фінансового забезпечення відповідних органів у порівнянні з їх повноваженнями. У зв'язку з цим, досвід НАЗК у перевірці електронної інформації про декларації, перевірці бюджетного фінансування, складанні та супроводженні у суді протоколів про адміністративне правопорушення сприяв би реалізації належного контролю у сфері про інформування щодо використання публічних коштів. Натомість у разі покладення обов'язку контролю за виконанням Закону на органи державного фінансового контролю моніторинг відпо-

відного порталу створив би більше передумов для виявлення потенційних порушників фінансової дисципліни та застосування ризик – орієнтованого підходу в діяльності. Отже, у будь-якому разі, можна запропонувати визначити повноваження контролюючого органу у тексті самого Закону, наділивши його більшими правами, зокрема щодо попереднього контролю, можливості видання приписів щодо усунення порушень. Водночас зміни до спеціального Закону, що регулює діяльність будь-якого з органів, можуть бути внесені, у разі необхідності, Законом про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення. Таким чином, з метою покращення ситуації у цій сфері доцільно буде внести зміни в зазначені вище закони, передбачивши механізм моніторингу та оцінки оприлюднення інформації про використання публічних коштів, у тому числі й за участі громадськості.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, пропонували б розглянути можливість отримати комплекс інформації про стан усієї системи публічних унормувань у майбутньому таких питань у сфері оприлюднення інформації щодо використання публічних коштів: 1) створення системи, що буде забезпечувати громадянину об'єктивну можливість отримувати комплексну інформацію щодо стану усієї системи публічних фінансів із єдиного джерела – планування, прийняття бюджету будь-якого суб'єкта системи, виконання цього бюджету та звітності. При цьому має бути забезпечено надання інформації й щодо ефективності використання бюджетних коштів, у тому числі даних перевірок контролюючих органів; 2) можливість отримання інформації, яка свідчить про залучення коштів із додаткових джерел, а також розширення кола прозорих суб'єктів; 3) визначення у Законі України «Про відкритість використання публічних коштів» повноважень контролюючого органу, у тому числі повноважень попереднього контролю, можливості видання приписів щодо усунення порушень тощо; 4) прийняття рішень щодо визначення повноважень контролюючого органу із урахуванням кадрового і фінансового забезпечення відповідних органів у порівнянні з їх повноваженнями; 5) виділення в окрему статтю КУпАП складу правопорушення щодо неоприлюднення інформації, передбаченого Законом України «Про відкритість використання публічних коштів» від 30.09.2015 року № 679-VIII із забезпеченням синхронізації порушень, встановлених КУпАП та Законом, а також розширенням видів порушень, кола осіб, що можуть бути притягненні до відповідальності, та градацією (посиленням) відповідальності, а також з одночасною зміною уповноваженого суб'єкта.

Анотація

Наукова стаття присвячена глибокому теоретико-правовому аналізу правовому інституту «фінансовий моніторинг» з урахуванням норм законодавства та чинних доктринальних положень. Автор статті розкриває сутність, завдання, функції та роль фінансового моніторингу для покращення результатів контролю й забезпечення екологічної безпеки в країні. Проаналізовано законодавство щодо формування фінансового моніторингу в Україні та запропоновано основні напрямки та шляхи його вдосконалення. Ціним у статті є те, що автор проаналізував і можливі ризики, які можна уникнути результативною співпрацею усіх суб'єктів у сфері державного фінансового контролю та моніторингу, правоохоронних органів, нефінансових установ. Автор аргументовано доводить, що для посилення державного фінансового контролю необхідною є розбудова єдиної системи фінансового моніторингу як ефективного чинника підвищення рівня національної безпеки України.

Крім того, у нашій країні наявні проблеми з фінансового контролю і моніторингу за використанням публічних коштів, і ці проблеми залишається неглибоко дослідженими, а правова

законодавча база не є досконалою і безперечно потребує впровадження правового досвіду розвинутих країн світу з метою вдосконалення українського внутрішнього законодавства. Далі зауважимо, що автором статті було проаналізовано різні думки вчених щодо фінансового контролю і моніторингу у сфері використанням публічних коштів. Автором було досліджено, що нормативно-правові акти, що регулюють основи фінансового моніторингу в Україні, а також наведені основні положення законодавства. Також автором було досліджено основні напрямки діяльності НАЗК, Держаудитслужби України та Рахункової палати України, а також автором було з'ясовано повноваження НАЗК з питань запобігання корупції в контексті чинного антикорупційного законодавства. Крім того, було визначено коло суб'єктів, з якими Національне агентство з питань запобігання корупції має проводити підготовку, перепідготовку й підвищення кваліфікації з питань, пов'язаних із запобіганням корупції.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, ризико-орієнтований підхід, банківська система, фінансові операції, державний фінансовий контроль, фінансовий контроль за використанням публічних коштів, фінансово-економічна безпека.

Ivanskyi A.Y. The financial control and monitoring of the use of public funds according to the financial legislation of Ukraine

Summary

This scientific article has been devoted to the theoretical and legal analysis of the legal institute «financial monitoring» taking into an account the legal norms and current doctrinal provisions. The article also reveals the essence, tasks, functions and role of financial monitoring. The legislation on the formation of the financial monitoring in Ukraine has been characterized, as well as directions and ways of its improvement are being proposed.

The effectiveness of the functioning of the national risk assessment system is also analyzed, which is central to the effective implementation of subjects of government financial monitoring, law enforcement agencies and non-finance their installation. It is argued that the Ukrainian government should saves and develops market principles of the functioning of the system and strengthening government financial control because it is extremely necessary to awaken an integral system of financial monitoring, as an important official movement of the level of national security in Ukraine.

The issue of financial control and monitoring of various public assets remains unexamined, and the legal framework is not entirely complete and will require the provision of legal information from all corners of the world. The thoughts of those involved in the implementation of financial control and monitoring of financial assets of public companies were followed. Regulatory and legal acts have been identified that regulate the fundamentals of financial monitoring in Ukraine, as well as the basic provisions of legislation. The main directions of activity of the NAZK, the State Audit Service of Ukraine and in addition, the Chamber of Accounts of Ukraine were examined. It is important that the author analyzed the renewed importance of the National Anti-Corruption Code in the context of official anti-corruption legislation is also identified such as the categories of subjects for which the National Anti-Corruption Agency can carry out training, retraining and advanced training of nutritionists related to corruption.

Key words: financial monitoring, risk-orientation approach, banking system, financial transactions, government financial control, financial control over the exchange of public funds, financial and economic security.

Список використаних джерел:

1. Уткіна М.С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Юридичний науковий електронний жупнал. № 7. 2020. С. 292–295.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2010, № 50–51, ст. 572).
3. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.1993 р. № 2940-XII. Дата оновлення: 28.10.202. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text (дата звернення: 28.10.2023).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення інструментів системи державного фінансового контролю: проект Закону № 6330 від 19.11.2021. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/28368
5. Н.Д. Маслій, М.А. Демчук Фінанси Публічного сектору: Українські реалії та світовий досвід: навч. посіб. Одеса: Астропринт, 2022. 254 с.
6. Парламентське дослідження щодо змін законодавства у сфері використання публічних коштів. URL: https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32274.pdf
7. Т.І. Созанський, В.В. Луцик Повноваження національного агентства з питань запобігання корупції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 1, 2018. С. 302–314.
8. Дмитренко Е. С. Удосконалення фінансового законодавства в умовах цифровізації фінансової системи України – потреба сьогодення. URL: http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/140/12